

**Anna Baluszyńska<sup>1</sup>**

Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

[https://doi.org/10.29316/9788368103144\\_9](https://doi.org/10.29316/9788368103144_9)

**A CO, GDYBY ZNIKNEŁY NIERÓWNOŚCI?  
ANALIZA WYBRANYCH CZYNNIKÓW SPOŁECZNYCH,  
GOSPODARCZYCH I HISTORYCZNYCH WPLYWAJĄCYCH NA  
WYSTĘPUJĄCE W POLSCE NIERÓWNOŚCI**

**WHAT IF INEQUALITY DISAPPEARED?  
ANALYSIS OF SELECTED SOCIAL, ECONOMIC AND HISTORICAL  
FACTORS INFLUENCING INEQUALITY IN POLAND**

---

**Streszczenie**

Artykuł analizuje przyczyny nierówności społecznych w Polsce, uwzględniając aspekty historyczne, gospodarcze i społeczne. W artykule wykorzystano analizę danych zastanych oraz narzędzia sztucznej inteligencji do stworzenia wizji Polski bez nierówności, wskazując zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje takiego scenariusza. Omówiono wpływ historycznych systemów, takich jak feudalizm, komunizm i kapitalizm, na obecny stan nierówności. Zwrócono uwagę na współczesne problemy wpływające na obraz kultury i gospodarki w Polsce, m.in. imigrację, nierówności płacowe i podziały społeczne. Opisano także kluczowe koncepcje socjologiczne związane z nierównościami społecznymi, jak pułapka ubóstwa, efekt świętego Mateusza i efekt Matyldy. Dokonana analiza wskazuje na konieczność kompleksowego podejścia do problemu, uwzględniającego zarówno kontekst ekonomiczny, jak i społeczne uwarunkowania.

**Summary**

The article analyses the causes of social inequality in Poland, taking into account historical, economic and social aspects. The article uses an analysis of found data and artificial intelligence tools to create a vision of Poland without inequality, pointing out

---

<sup>1</sup> 0009-0009-6697-9219, [baluszynska@student.agh.edu.pl](mailto:baluszynska@student.agh.edu.pl)

both positive and negative consequences of such a scenario. The impact of historical systems, such as feudalism, communism and capitalism, on the current state of inequality was discussed. Attention was drawn to contemporary problems affecting the cultural and economic picture in Poland, including immigration, wage inequality and social divisions. Key sociological concepts related to social inequalities, such as the poverty trap, the Saint Matthew effect and the Matilda effect, are also described. The analysis made shows the need for a comprehensive approach to the problem, taking into account both the economic context and the social determinants.

**Słowa kluczowe:** nierówności społeczne, utopia, dystopia, różnice kulturowe, nierówności ekonomiczne, kontekst historyczny, czynniki gospodarcze

**Keywords:** social inequality, utopia, dystopia, cultural differences, economic inequality, historical context, economic factors

## Wstęp

Do najczęściej diagnozowanych zmartwień Polaków według danych Ipsos należą: inflacja, ubóstwo, nierówności społeczne, przestępczość, przemoc czy bezrobocie (Ipsos, 2023). W świecie własnej wyobraźni jesteśmy w stanie wykreować wiele form dystopii, nie tylko tych rodem z Cyberpunk’a. W tym przypadku na naszą korzyść działa jednak fakt, że jako naród jesteśmy z natury dosyć dychotomiczni (Hadaż, 2014). Bowiem jeśli stworzyliśmy dystopię tak popularną, że cieszy się 25 milionami sprzedanych egzemplarzy, to z pewnością nie brakuje nam również utopijnych wytworów kultury.

Co jednak staje się wspólnym mianownikiem dla Żeromskiego<sup>2</sup> i Tomaszewicza<sup>3</sup>, czy Konopnickiej<sup>4</sup> i Mocarskiego<sup>5</sup>? Dystopie i utopie przedstawiają te same problemy społeczne, jednak z dalece zróżnicowanymi efektami (Pavlos, 2025). Warto zatem zastanowić się jakie działania należy podejmować, aby oddalać się od naszych dystopijnych wyobrażeń o przyszłości i kierować się bardziej w stronę tych utopijnych marzeń. Bo przecież na tym nam wszystkim zależy, prawda?

---

<sup>2</sup> Odniesienie do utworu Stefana Żeromskiego pt. „Przedwiośnie”.

<sup>3</sup> Jeden z twórców gry Cyberpunk.

<sup>4</sup> Odniesienie do utworu Marii Konopnickiej pt. „Miasto światłości”.

<sup>5</sup> Jeden z twórców gry Cyberpunk.

Okazuje się, że wbrew powszechnemu przekonaniu, utopie mogą mieć również swoje mroczne strony (Nowak, 2014). W budowaniu rzeczywistości musimy zatem skupić się przede wszystkim na tym, co widzimy przed sobą, nie tylko oczami wyobraźni. Tym właśnie aspektem poświęcony jest poniższy artykuł. Spośród szerokiego wachlarza czynników społeczno-gospodarczych wpływających na występujące w Polsce nierówności, wybrano kilka, które mogą być w szczególnym stopniu istotne. W poniższej pracy opisano jedno z najważniejszych aspektów, na jakie należy zwrócić uwagę chcąc zniwelować nierówności społeczne.

Niniejszy artykuł opiera się na socjologicznych metodach badawczych, umożliwiających dogłębne zrozumienie problematyki nierówności społecznych. Podczas przygotowywania raportu posłużono się metodami jakościowymi, wykorzystując technikę analizy danych zastanych.

Analiza danych zastanych, znana również pod nazwą desk research, to technika polegająca na analizie dostępnych danych, pochodzących z różnego rodzaju opracowań (Bednarowska, 2015). Dokonana analiza obejmowała dostępne raporty, dane statystyczne, opracowania naukowe, czy publikacje badawcze. Źródłami danych i statystyk były między innymi raporty Instytutu Badań Strukturalnych oraz Głównego Urzędu Statystycznego. Analizowane dane dostarczyły podstawowych informacji na temat skali analizowanego problemu oraz pozwoliły na spojrzenie na problem z szerszej perspektywy. Bardzo istotnym aspektem metodologicznym była eksploracja literatury naukowej. Dokonano analizy tekstów dotyczących nierówności ekonomicznych, społecznych oraz kulturowych, a także historycznych uwarunkowań występujących w Polsce nierówności społecznych. Ważną rolę odegrały prace odnoszące się do sztandarowych koncepcji socjologicznych, takich jak teoria konfliktu Karola Marksa, koncepcje Roberta Mertona, czy eksperyment Salomona Ascha dotyczący konformizmu. Podczas analizy wyników badań filary stanowiły również interdyscyplinarne opracowania dotyczące zjawisk społecznych.

Dodatkowym źródłem badanego materiału były treści wygenerowane przez sztuczną inteligencję. Wykorzystanie narzędzia generatywnej sztucznej inteligencji pozwoliło na wygenerowanie wizji utopijnej Polski, która umożliwiła przedstawienie alternatywnej perspektywy analizowanego problemu. Scenariusz wygenerowany przez model GPT pozwolił na poszerzenie analizy o nowe wątki i potencjalne zagrożenia. Narzędzie sztucznej inteligencji zostało w tym badaniu wykorzystane jako symulacyjne narzędzie wspomagające

rozważania teoretyczne. Nie zostało one w żadnym wypadku wykorzystane w innych celach. Treści wygenerowane przez SI zostały oznaczone jako takie w miejscach, w których pojawiają się w poniższym raporcie. Narzędzia SI zostały wykorzystane w tej pracy z uwagi na ich rosnące znaczenie w naszej codzienności.

## Wykorzystanie sztucznej inteligencji

W debatach o utopiach i dystopiach nieodłącznym elementem coraz częściej staje się sztuczna inteligencja, pojawiając się obecnie w większości wizji przyszłości. Narzędzia SI możemy postrzegać zarówno jako pomoc w naszej codziennej działalności, jak i zagrożenie. W pracy nie skupiono się jednak na rozstrzygnięciu, czy SI jest naszym wrogiem, czy przyjacielem. Narzędzia SI posłużyły do utworzenia wizji przyszłości. Poniższa część analizy ma na celu zobrazowanie, że mimo coraz większego znaczenia sztucznej inteligencji, nie powinniśmy postrzegać jej jako narzędzia, na którym będzie opierała się nasza przyszłość. Narzędzia SI często są niedokładne i nie dostrzegają potencjalnych problemów społecznych, na co zwrócono uwagę w pracy.

Wykorzystując ChatGPT od OpenAI wytworzono wizję przyszłości, gdyby w kraju zniknęły wszystkie nierówności społeczne. Podano AI polecenie, które brzmiało „Wyobraź sobie rzeczywistość w Polsce, gdyby zniknęły wszystkie występujące w tym kraju nierówności społeczne. Opisz, jak wyglądałoby życie w tym kraju, opisując aspekty społeczne, gospodarcze, ekonomiczne oraz etyczne.”. Wizja ta wyglądała następująco:

*„Polska bez nierówności społecznych stałaby się krajem, w którym każdy ma równy dostęp do edukacji, służby zdrowia i mieszkania, co eliminuje zjawisko dziedziczenia biedy. Praca byłaby doceniana, a wynagrodzenia na poziomie godziwym, dzięki czemu każdy mógłby zaspokoić swoje podstawowe potrzeby bez obawy o przyszłość. Kobiety, mniejszości narodowe i osoby LGBT+ miałyby pełne wsparcie i równe szanse na rynku pracy i w społeczeństwie, co umocniłoby poczucie wspólnoty i akceptacji. Małe różnice dochodowe i brak nepotyzmu sprzyjałyby rozwojowi przedsiębiorczości oraz innowacji, bo każdy czułby się częścią odpowiedzialną za rozwój kraju. Władza opierałaby się na zasadach przejrzystości i sprawiedliwości, co minimalizowałoby korupcję i zwiększało zaufanie obywateli do instytucji. Dzięki równości ludziom bardziej*

*zależałoby na zrównoważonym rozwoju, a środowisko naturalne stałoby się wspólną wartością, co zmniejszyłoby konsumpcję i wpływ na przyrodę. Społeczeństwo rozwijałoby się w kierunku współpracy zamiast rywalizacji, a lokalne społeczności organizowałyby więcej wydarzeń integrujących, co wzmacniałoby więzi międzyludzkie. Etyka pracy skupiałaby się na dobru wspólnym, a praca stałaby się bardziej satysfakcjonująca i mniej stresująca. Edukacja byłaby dostępna dla wszystkich na tym samym poziomie, co rozwijałoby potencjał społeczeństwa i eliminowało wykluczenie. W efekcie Polska stałaby się bardziej harmonijnym i solidarnym krajem, gdzie wszyscy czują się równi i mają równe szanse na spełnienie swoich aspiracji”.*

Wizja ta mogłaby się wydawać bardzo pozytywna. Gdyby każdy w społeczeństwie był równy, chociażby pod względem sytuacji ekonomicznej, mieszkaniowej, dostępu do służby zdrowia czy edukacji, nie musielibyśmy przecież martwić się o relatywnie gorszą jakość życia od innych. Sztuczna inteligencja w tym przypadku pomogła mi zobrazować społeczeństwo, o którym wielu z nas marzy.

Wizja utopijnej Polski, choć wydaje się błoga, niesie za sobą również szereg negatywów. Rozważono zatem jakie problemy pominięte przez nowoczesną technologię mogłyby być istotne ze społecznego punktu widzenia. Aspektów takich mogłoby być oczywiście wiele, skupiono się jednak na dwóch, najmocniej powiązanych z analizowanym tematem – ekonomicznym i społecznym.

Jednym z najbardziej oczywistych problemów byłaby konieczność wprowadzenia gospodarki centralnie planowanej, która z historycznych względów mogłaby budzić w nas negatywne emocje (Kaliński, 2019). Chcąc zapewnić równość gospodarczą i równy dostęp do zasobów, taki sposób zarządzania gospodarką byłby zapewne nieunikniony. Nie byłoby bowiem całkowitej równości obywateli, gdyby nie mieli oni równego dostępu do zasobów. Obecnym przedsiębiorcom w szczególności nie byłoby to na rękę.

Łatwo wyobrazić sobie również, jak mogłaby zmienić się motywacja ludzi w świecie, w którym potrzebne im zasoby mieliby zapewnione niezależnie od podejmowanych działań. Badania ukazują, że konkurencja motywuje do podejmowania działań innowacyjnych. Bez konkurencji na rynku pracy mogłaby znaczenie spaść motywacja do pracy (Adamska, 2011). Bez motywacji i innowacyjności nie rozwijałoby się jako społeczeństwo. Wszelki

postęp gospodarczy, o ile miałyby miejsce, następowałyby w bardzo wolnym tempie.

Warto w kontekście takiego scenariusza przyszłości, pochylić się również nad badaniem Salomona Ascha (Paszkievicz, 1972). Asch był cenionym psychologiem, który badał zjawisko konformizmu. Jego eksperyment wykazał, że większość badanych dostosowywała swoje odpowiedzi do odpowiedzi pozostałych jednostek, nawet jeśli mieli oni świadomość, że są to odpowiedzi błędne. W świecie, w którym jednostki musiałyby być ze sobą równe presja konformizmu byłaby bardzo wysoka. Stopniowo ludzie zostaliby pozbawieni indywidualności, unikatowości, kreatywności, czy nawet własnego zdania.

## **Wyniki analizy danych zastanych**

Opisane powyżej aspekty to jedynie mały skrawek tego, z czym mierzylibyśmy się w potencjalnym scenariuszu przyszłości. W tej części pracy skupiono się na aspektach nieco bliższym naszemu społeczeństwu. Wybrano cztery główne wątki, które przeanalizowano na podstawie dostępnych danych.

Od rozpoczęcia wojny w sąsiadującej z nami Ukrainie, bardzo duże zainteresowanie osiągnął temat napływu imigrantów i uchodźców do naszego kraju. Nie jest to oczywiście nowe zjawisko. Już od wielu lat toczą się debaty na temat przyjmowania do Polski imigrantów i uchodźców. Statystyki dotyczące migracji pokazują, że pod koniec 2023 mieliśmy w Polsce 1 127 444 osoby innych narodowości, wśród których dominowała narodowość białoruska oraz ukraińska. Zanotowaliśmy również 6% wzrost liczby imigrantów, przyjmując 64 483 nowe rejestracje w rzeczonym roku (Ditrich, 2024). Ciekawym studium przypadku w kontekście skutków kryzysu migracyjnego są badania w miastach aglomeracji śląskiej. Rynek bardzo szybko dostosował się do kryzysu wywołanego wojną za wschodnią granicą, zapewniając Ukraińcom możliwość szybkiej adaptacji. Ich liczny napływ na tereny aglomeracji śląskiej zmusił władze miast oraz pracodawców do przystosowania się do nowej sytuacji. Miasta mierzyły się z wyzwaniem zapewnienia zakwaterowania, wyżywienia czy pomocy medycznej (Werczyńska, 2022).

Napływ reprezentantów innych narodowości wiąże się oczywiście ze zwiększającym się zróżnicowaniem kulturowym. O ile różnice kulturowe między Polską a krajami sąsiadującymi nie są najbardziej rażącymi różnicami na świecie, o tyle kraje takie jak Kolumbia czy Filipiny mogą mieć zupełnie

inną kulturę niż Polska. Warto zatem wspomnieć o pozostałych krajach, które znalazły się w dziesiątce najczęściej spotykanych narodowości w Polsce. Poza wspomnianymi już krajami (Ukraina, Białoruś, Kolumbia i Filipiny) na liście znalazły się również: Nepal, Indonezja, Bangladesz, Turcja, Indie oraz Uzbekistan (Ditrich, 2024). Badania pokazują, że około 70-80% imigrantów aktywnie uczestniczy w życiu kulturalnym naszego kraju. Blisko 90% z nich deklaruje, że dzieli się elementami własnej kultury z osobami poznanymi w Polsce, a 65% regularnie uczestniczy w polskich wydarzeniach kulturalnych, jakimi są kino, koncerty czy teatr (Sowa-Behtane, 2023).

Widzimy zatem, że zjawisko imigracji w Polsce wpływa zarówno na naszą gospodarkę, jak i kulturę. Poza koniecznością szybkiej adaptacji rynku oraz dostosowania infrastruktury do przyjęcia tysięcy nowych mieszkańców, zmiany dokonują się również w kulturze. Imigranci nie tylko adaptują się do naszej kultury i czerpią z jej źródeł, ale również przekształcają ją, przekazując nam elementy własnych kultur.

Kolejnym problemem w naszym kraju są nierówności ekonomiczne. Szczególnie na tle innych krajów europejskich wypadamy w tym aspekcie nie najlepiej. Jednym z najbardziej powszechnych faktów na temat rynku pracy są wysokie nierówności płac. Według raportu Instytutu Badań Strukturalnych stosunek wysokiej do niskiej płacy w Polsce jest najwyższy spośród wszystkich krajów Unii Europejskiej (Brzeziński, 2017). Wysoki poziom płacy jest w tym badaniu definiowany jako poziom płacy godzinowej, taki, że jedynie 10% jednostek osiąga wyższą płacę. Oznacza to, że jeśli płaca wysoka wynosi X PLN to 90% społeczeństwa zarabia X lub mniej PLN w stawce godzinowej. Z kolei płaca niska definiowana jest jako poziom wynagrodzenia, od którego 90% osób osiąga wyższe płace. Wskazuje to zatem na dużą przepaść pomiędzy zarobkami grup bogatszych i uboższych. Ważnym wskaźnikiem związanym ze sferą ekonomiczną jest również współczynnik Giniego. Według danych z 2013 roku, Polska uplasowała się niemalże na równi ze średnią unijną wynoszącą 0,305. Oznacza to, że zauważalne są nierówności rozkładu dochodów w całym państwie (Raczkowska, 2015).

Nierówności dochodowe nie stanowią problemu jedynie w porównaniu do krajów Unii Europejskiej. Znaczący w kontekście nierówności jest również popularny podział na Polskę „A” i „B”. Podział ten opiera się na kontraście dużych miast i biedniejszych regionów. Po roku 2007 nierówności te zaczęły wykroczyć już poza binarny podział. Nierówności dochodowe na wsiach

zaczęły znacząco rosnać, co poskutkowało wzrostem współczynnika Giniego. W roku 2013 współczynnik ten był już o 4% punkty procentowe wyższy na wsiach niż w miastach, co wskazuje na duże rozwarstwienie dochodowe na tych terenach (Raczkowska, 2015).

Istotna w kontekście nierówności ekonomicznych jest również ich percepcja przez społeczeństwo. Według badań Głównego Urzędu Statystycznego, zdecydowana większość Polaków uważa, że w Polsce występują zbyt duże nierówności dochodowe. Zauważalne jest również negatywne postrzeganie działań państwa na rzecz niwelowania tych dysproporcji. Respondenci wskazywali, że władze powinny podejmować więcej aktywnych działań w tym kierunku (Bieńkuńska, Góralczyk, 2018).

Bardzo dużą rolę w kształtowaniu się nierówności społecznych w Polsce odgrywa także kontekst historyczny. Można wyróżnić trzy etapy historyczne, które w dużej mierze zdefiniowały to, jak wygląda nasza dzisiejsza rzeczywistość. Pierwszym z nich jest feudalizm. Był to system oparty na strukturze hierarchicznej, w której władza i kapitał leżały w rękach szlachty. Struktura społeczna była wyraźnie podzielona na cztery główne grupy: szlachta, duchowieństwo, mieszczaństwo i chłopci. Szlachta i duchowieństwo były grupami najbardziej uprzywilejowanymi, posiadając wyższe pozycje społeczne oraz większe możliwości. Chłopi byli natomiast najniższą grupą społeczną, która musiała pracować dla szlachty. Chłopi musieli odrabiać tak zwaną pańszczyznę na rzecz panów feudalnych. Nie posiadali oni żadnego kapitału, a jedynie pracowali na rzecz właścicieli ziemskich, co znaczenie ograniczało ich wolność i uzależniało ich od interesów szlachty. Szlachta kontrolowała bowiem większość ziemi i środków produkcji, a także miała przywileje polityczne, które pozwalały im na zachowanie odpowiadającej im struktury społecznej. Marks uznał feudalizm za system, w którym klasa dominująca (szlachta) eksploatowała klasę podporządkowaną (chłopów), co było jednym z powodów późniejszych ruchów rewolucyjnych (Kula, 1962).

Kolejnym systemem był komunizm. Po II wojnie światowej Polska znalazła się pod wpływem ZSRR, a w kraju został wprowadzony ustrój komunistyczny. Komunizm w teorii definiowany był jako system, który zapewni równe szanse, dzięki zapewnieniu równego dostępu do zasobów. Wprowadzenie komunizmu wiązało się między innymi z reformą rolną, która zlikwidowała własność ziemską i miała na celu przekazanie ziemi chłopom. Wprowadzenie gospodarki centralnie planowanej, która była integralną częścią systemu

komunistycznego przyczyniło się jednak do powstania nowych typów nierówności. Przeciężni obywatele musieli zmagać się z brakami towarów, podczas gdy elita partii komunistycznej cieszyła się dobrobytem i uprzywilejowaną pozycją. Pozostali obywatele spotykali się z cierpieniem wywołanym represjami politycznymi i ograniczeniem wolności. W znacznym stopniu przyczyniło się to do braku zaufania do władzy, który odczuwać możemy aż po dziś dzień. Duże różnice pomiędzy grupami będącymi u władzy a pozostałą częścią społeczeństwa doprowadziły do powstania nowych form konfliktu (Davies, 2005).

Ostatnim etapem historii naszego kraju, któremu poświęcono uwagę w artykule jest kapitalizm. Szczególnie znaną teorią socjologiczną w kontekście kapitalizmu jest teoria konfliktu Karola Marksa. Marks analizował, jak kształtuje się struktura społeczna oraz konflikty i nierówności w kontekście posiadanego kapitału. Dzielił on klasy społeczne na dwie główne kategorie – burżuazję i proletariat. Burżuazja była klasą posiadającą środki produkcji, natomiast proletariat nie posiadając środków produkcji musiał sprzedawać swoją pracę i stał się klasą pracującą wyzyskiwaną przez burżuazję. Nierówności w społeczeństwie kapitalistycznym kształtowały się zatem przede wszystkim na kanwie dostępu do zasobów. Społeczeństwo było jednak podzielone na dychotomiczne grupy nie tylko ze względu na pozycję w stosunkach pracy, ale również na podstawie wartości, jakimi kierowali się przedstawiciele tych grup (Robertson, 2018).

Nierówności społeczne występujące w Polsce mają zatem głębokie korzenie historyczne. Przechodząc przez różne etapy historyczne, które charakteryzowały się własnymi sposobami tworzenia struktury czy systemu wartości, musieliśmy uporać się również z licznymi nierównościami społecznymi. Nierówności w większości przypadków powiązane były z sytuacją gospodarczo-polityczną, jednak warto podkreślić to, że każdy z analizowanych kontekstów historycznych w inny sposób odcisnął piętno na naszym społeczeństwie.

Przechodząc do ostatniego punktu analizy poruszyć należy wybrane aspekty społeczne z socjologicznego punktu widzenia. Każda nauka charakteryzuje się własnym aparatem pojęciowym oraz systemem teoretycznym. W socjologii spotkać możemy niezwykle ciekawe teorie i pojęcia odnoszące się do sposobu funkcjonowania społeczeństwa. Poniżej opisano wybrane z nich.

Pierwszym zagadnieniem, jakie wybrano, jest pułapka ubóstwa. Jest to sztandarowy przykład popularnej frazy „błędne koło”. Pułapka ubóstwa to

sytuacja, w której osoby ubogie należące do niższych klas społecznych mają ograniczone możliwości polepszenia swojej sytuacji. Warunki, w jakich znalazły się jednostki lub całe grupy sprawiają, że nie są one w stanie samodzielnie wydostać się z ubóstwa i jest ono przekazywane pokoleniowo. Na występowanie zjawiska pułapki ubóstwa składa się wiele istotnych aspektów, z których każdy pociąga za sobą kolejny. Z powodu braku wykształcenia i możliwości na rynku pracy, jednostki nie posiadają kapitału, aby rozwijać się i polepszać swoją sytuację gospodarczą. Z kolei brak kapitału znacząco ogranicza możliwości jednostek do zdobycia wykształcenia. Podobnie sytuacja ma się z kwestiami zdrowotnymi. Jednostki nie mają wystarczająco środków finansowych, aby należycie dbać o swoje zdrowie i dietę, natomiast brak odpowiedniego zadbania o zdrowie generuje kolejny koszt związany z leczeniem i może prowadzić nawet do zadłużenia. Są to przykłady ukazujące jak trudno wyjść ze stanu biedy (Koryś, Okólski, 2004).

Kolejnym ciekawym fenomenem, spopularyzowanym przez Roberta Mertona, jest efekt świętego Mateusza. Najprościej mówiąc, jest to sytuacja, w której bogaci się bogacą a biedni ubożeją. Nazwa tego zjawiska ma swoją genezę w ewangelii świętego Mateusza, gdzie znaleźć możemy słowa „Albowiem wszelkiemu mającemu będzie dano, i obfitować będzie, a temu, który nie ma, i to, co się zda mieć, będzie wzięto od niego.”. Pomimo coraz większych możliwości gospodarczych i szans na rynku pracy, pod względem finansowym stajemy się coraz bardziej spolaryzowani. Efekt ten jest szczególnie widoczny w sektorze edukacji. Osoby zamożne mają większe możliwości edukacyjne, posiadają kapitał pozwalający im na uczestniczenie w kursach czy szkoleniach, na które wielu nie może sobie pozwolić. Podobnie sytuacja ma się od strony ekonomicznej. Osoby bogate posiadają środki pozwalające na dokonywanie inwestycji, finansowanie badań, czy działania promocyjne, które pozwalają im rozwijać biznesy i powiększać majątek. Osoby ubogie, nie mające dodatkowych źródeł dochodu i możliwości gromadzenia są w dużo gorszej sytuacji, często nie mając wystarczającej ilości kapitału na zapewnienie sobie godnych warunków życia (Mikulski, Mikołajczyk, Ruszkiewicz, 2022).

Zjawiskiem poniekąd związanym z efektem świętego Mateusza (ze względu na występujące mechanizmy nierówności oraz sposoby wzmacniania podziału) jest efekt Matyldy. Jest to zjawisko skupiające się na nierównościach płciowych, w szczególności w kontekście nauki. Efekt Matyldy mówi o tym, że naukowe osiągnięcia kobiet są często ignorowane, marginalizowane

lub nawet przypisywane mężczyznom. Jednym z przejawów tego zjawiska są nierówności na rynku pracy. Kobiety, choć posiadają nierzadko wykształcenie i kwalifikacje równe przedstawicielom grupy męskiej, bardzo często otrzymują niższe wynagrodzenia oraz mają mniejsze możliwości awansu zawodowego. Efekt ten związany jest również mocno ze stereotypami. Kobiety w świecie nauki są niedostatecznie reprezentowane. Szczególnie widoczne i istotne jest to w kontekście nauk technicznych i inżynierskich. Nierzadko prowadzi to, do utrwalania stereotypów, ze względu na to, że jest mało kobiet, które moglibyśmy ze sobą porównywać w kontekście wykonywanej pracy. Przykładowo w zespole, w którym pracuje 20 mężczyzn i 2 kobiety, poważny błąd jednego z mężczyzn nie dyskredytuje ich jako grupy, ponieważ 19 pozostałych wykonało swoją pracę doskonale. W przypadku, gdyby jedna z kobiet w tej grupie popełniła rażący błąd, mogłoby to zdyskredytować pracę drugiej kobiety, przez brak innych jednostek, z którymi mogłaby zostać porównana. Przekonanie o owym mężczyźnie dotyczyłoby tylko jego, ponieważ był to wyizolowany przypadek, z kolei błąd jednej z kobiet diametralnie wpłynąłby na statystyczne analizy dotyczące pracy kobiet w tej grupie, co mogłoby wpłynąć na przekonanie o całej reprezentacji kobiet (Derra, 2016).

Ostatnim zjawiskiem, które pojawi się w pracy jest efekt lepkiej podłogi. Jest to kolejne zjawisko odnoszące się głównie do kobiet. Zjawisko to powiązane jest z szerszym problemem dyskryminacji kobiet na rynku pracy. Polega ono na tym, że kobiety mają zdecydowanie ograniczone możliwości awansu na wyższe stanowiska. Kobiety na niższych stanowiskach są „przylepione” do pełnionych ról, nie mając możliwości rozwoju zawodowego. Dotyczy to w szczególności zawodów mniej prestiżowych, o niskim statusie społecznym (Posyłek, 2015).

## **Wnioski**

Nierówności społeczne w Polsce uwarunkowane są trzema głównymi czynnikami: kontekstem historycznym, uprzedzeniami oraz aspektami gospodarczymi. Z socjologicznej perspektywy można byłoby na temat nierówności społecznych dywagować niemalże bez końca. Wymienione zjawiska i efekty powiązane z nierównościami to zaledwie kropla w morzu problemów społecznych, z jakimi musimy się mierzyć. Nie wszystkie przypadki są takie same i nie wszystkie da się analizować w takich samych kategoriach. Choć niektóre

problemy powiązane są ze sobą, każdy z nich może być unikatowy i nie sposób uogólniać wniosków dotyczących wybranych nierówności. Z drugiej strony wiele nierówności, nawet niepodobnych do siebie na pierwszy rzut oka, może mieć takie samo podłoże. Właśnie dlatego nierówności społeczne są niezwykle złożonym i skomplikowanym problemem dla badaczy społecznych. To opracowanie nie jest zatem próbą rozwiązania czy skategoryzowania nierówności społecznych, a jedynie ukazanie wybranych z nich i analizy wybranych aspektów społeczno-gospodarczych.

Wyniki przeprowadzonej analizy ukazują, że na wszelkie nierówności społeczne należy patrzeć w sposób kompleksowy, uwzględniając nie tylko społeczne aspekty, ale również warunki gospodarcze oraz uwarunkowania historyczne. Pewne nierówności są zjawiskami na tyle powtarzalnymi, że stały się naszą codziennością, nie oznacza to jednak, że powinniśmy je normalizować czy bagatelizować. Wszelkie nierówności mają swoje podłoże, które należy dokładnie zbadać przed dokonaniem próby ich wyeliminowania. Problem z pozoru prosty do rozwiązania może okazać się kompleksowy ze względu na uwarunkowania kulturowe związane chociażby z trudnymi okresami historycznymi. Choć nierówności ekonomiczne oraz kulturowe stanowią zdecydowanie najbardziej wyróżniające się filary nierówności w polskim społeczeństwie, istnieje wiele innych uwarunkowań, które są równie istotne.

## Literatura:

1. Adamska, M. (2011). Wybrane aspekty zarządzania kapitałem innowacji w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw na przykładzie województwa polskiego. *Barometr Regionalny*, 4/2011 (26), 123-130.
2. Bednarowska, Z. (2015). Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych. *Marketing i rynek*, 7, 18-26.
3. Bieńkuńska, A. Góralczyk, A. (2018). *Postrzeganie ubóstwa i nierówności dochodowych w Polsce. Wyniki badania spójności społecznej 2018*. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/postrzeganie-ubostwa-i-nierownosci-dochodowych-w-polsce-wyniki-badania-spojnosci-spoecznej-2018%2C22%2C1.html>

4. Brzeziński, M. (2017). Czy Polska jest krajem dużych nierówności ekonomicznych? *IBS Policy Paper 1*. Poprane z: <https://ibs.org.pl/publications/czy-polska-jest-krajem-duzych-nierownosci-ekonomicznych/>
5. Davies, N. (2005). *Boże igrzysko. Historia Polski*. Kraków: Znak.
6. Derra, A. (2016). Przemilczane i zapomniane. O zjawisku Matyldy, czyli systemowym umniejszaniu roli kobiet w nauce. *Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL*, 29(1), 203-220.
7. Ditrich, R. (2024). *Cudzoziemcy w Polsce. W tym roku to nie Ukraińców przybyło najwięcej. Na czele inny kraj ze Wschodu*. Pobrane z: <https://for-sal.pl/gospodarka/demografia/artykuly/9410129,cudzoziemcy-w-polsce-w-tym-roku-to-nie-ukraincow-przybylo-najwiecej.html>
8. Hadaj, M. (2014). Pół-Polska: Polacy zawsze dzielą się na dwa obozy. Pobrane z: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/798856,pol-polska-polacy-dziela-sie-na-dwa-obozy.html>
9. Ipsos. (2023). Co niepokoi Polaków? Pobrane z: <https://www.ipsos.com/pl-pl/co-niepokoi-polakow>
10. Kaliński, J. (2019). „Transformacja” do gospodarki centralnie planowanej w Polsce (1944-1950). *Optimum. Economic studies*, 1(95), 32-45.
11. Koryś, P., Okólski, M. (2004). Czas globalnych migracji. Mobilność międzynarodowa w perspektywie globalizacji. *Seria: Prace migracyjne*, 55, 1-30.
12. Kula, W. (1962). *Teoria ekonomiczna ustroju feudalnego*. Warszawa: PWN.
13. Mikulski, K., Mikołajczyk, J., Ruszkiewicz, M. (2022). Wybrane efekty w pedagogice i zasady w ekonomii a kompetencja cyfrowa – kilka uwag. *Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Transdyscyplinarne Studia o Kulturze i Edukacji*, 17(1), 112-129.
14. Nowak, M. (2014). Wyspa strachów Fuhrera: utopia jako śmiertelne zagrożenie, które nigdy nie przychodzi. *ER(R)GO. Teoria–Literatura–Kultura*, 2(29), 43-64.
15. Paszkiewicz, J. (1972). *O postawach konformizmu i nonkonformizmu*. Warszawa: Etyka.

16. Pavlos, S. (2025). *CliffsNotes on The Giver*. Pobrane z: <https://www.cliffsnotes.com/literature/g/the-giver/critical-essays/what-are-utopias-and-dystopias>
17. Posyłek, M. (2015). Kobiety pilnie poszukiwane – system kwotowy w praktyce na przykładzie wyborów samorządowych w Częstochowie. *Polityka i Społeczeństwo*, 13(3), 131-150.
18. Raczkowska, A. (2015). Nierówności dochodowe w Polsce. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*, 2(41), 345-356.
19. Robertson, A. (2018). Filozoficzne korzenie konfliktu między Marksem a Bakuninem. *Hybris*, 40(1), 180-211. <https://doi.org/10.18778/1689-4286.40.10>
20. Sowa-Behtane, E. (2023). Integracja imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym. Na przykładzie uczestnictwa w tradycjach, świętach, uroczystościach i życiu kulturalnym. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 1(26), 173-185.
21. Werczyńska, D. (2022). Skutki kryzysu migracyjnego oraz sposoby ich łagodzenia na przykładzie wybranych miast aglomeracji śląskiej. *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, 3(77), 156-168.